

Към имената на политическите затворници [Илия Минев](#) , [Харалан Попов](#) , [Борис Арсов](#) , [Георги Заркин](#) , Володя Након и Стефан Вълков – героични примери, олицетворяващи съпротивата срещу комунистическия режим зад решетките, можем да прибавим още две имена – на **Васил Узунов** – Чирпански и **Хайг-Арам Пилигян**.

Тази неделя в [електронната библиотека](#) на [desebg.com](#) ви представям книгата, която е съхранила паметта за техния героизъм в затворите на комунистическа България „Светците ги съдят” на **Никола Алтънков**.

За автора

Никола Алтънков е роден през 1932 г. в София. Завършва английска филология в Софийския университет „Св. Климент Охридски”. Напуска България през 1965 г. и става политически емигрант. Активно участва в българската емигрантска политическа организация Български национален фронт (в изгнание).

В САЩ завършва история в Калифорния. Доктор по история от Калифорнийския университет в Санта Барбара и професор в същия, магистър на изкуствата от

Образци на смелост: Политически затворници, устояли на комунистическия режим

Написано от Христо Христов
Неделя, 03 Ноември 2013 13:26

Института за чужди науки в Монтерей. Член на Академията за политически науки в Ню Йорк от 1984 г. и на почетното социологическо общество „Делта Тау Капа“ от 1975 г. Преподавал е в американски висши училища и е работил в различни научни институти в САЩ.

Завръща се в България през 1995 г. Автор е на трудове по история, политология, социология и икономика.

За написването на „Светците ги съдят“ Никола Алтънков черпи вдъхновение от труда на Джон Кенеди „Образци на смелост“, описала борбите на осем американски сенатори, отстоявали своите политически възгледи с непоколебима увереност. Алтънков познава лично и двамата българи, на които е посветена книгата. Представя ги като хора, живели в две епохи – преди 9 септември 1944 г. и след съветската окупация по време на режима на БКП. Хайг-Арам Пилигян е роден през 1922 г., а Васил Уунов през 1928 г.

Никола Алтънков ги описва така:

„Честни и двамата, отдадени всецяло на идеалите си, те потъват, въввлечени са в борбата против злото... И двамата поеха предизвикателството, извървяха своя път достойно, не се огънаха и умряха с чест. Не биха си представили даже живота другояче. Васко излезе от затворите на 50 години (а влиза на 18), ожени се десет години по-късно, но не създаде потомство. Хайг-Апам даже не може да се ожени. Нито единият, нито другият не потърсиха – когато и да е – отплата, признание, почести или слава. Някой от вас да е чувал въобще за тези хора?“

Никола Алтънков пише за тях, защото те са „такива, каквито ние никога не може да бъдем“. Той определя Васил Узунов като мъченик, а Хайг-Арам нарича Артарагоров (Пазител на правдата). Цитира мисълта на руския политически затворник Владимир Буковски за смисъла да бъдат запазен спомена за страданията на политическите затворници и да бъде разкрита стойността на техните борби и саможертва, а именно, че „дори в такива условия може да се защитава свободата, макар и на огромна цена“.

Васил Узунов – да издържиш 28 години в комунистическите затвори

Написано от Христо Христов
Неделя, 03 Ноември 2013 13:26

Васил Узунов прекарва в затворите на комунизма в България 28 години, 3 месеца и 12 дни. Повече от най-известния политически затворник в света – Нелсън Мандела (27 години).

Роден е на 28 септември 1928 г. в Чирпан. През 1947 г. семейният им дарак (занаятчийско устройство за обработка на вълна и тъкани, б.а.) е национализиран, а баща му отказва да влезе в ТКЗС. Васил Узунов се превръща във враг на комунистическата власт заради членството си в Съюза на българските национални легиони и като организатор на младежка „културна и идеологическа група“ в гимназията в Чирпан.

Арестуван е от Държавна сигурност на абитуриентската си вечер на 1 май 1948 г. В ареста е подложен на зверски изтезания. През август същата година е осъден като ръководител на „нелегална организация“ заедно с 19-годишния Желю Иванов Желев и 16-годишния Теню Тенев и още петима други ученици – членове на групата.

Васил Узунов е осъден на смърт но поради непълнолетие присъдата е заменена с 15 години затвор. Така започва неговият тежък затворнически път през затворите и лагерите на комунистическа България – Плевен, Варна, Ловеч, Шумен, София, Кюстендил, Стара Загора, Белене, Самоводене. Животът му е съпроводен от непрекъснати вътрешни (в затворите, б. а.) наказания, почти 20 години от времето зад решетките е поставен в изолация, наказателна килия, единички, карцер. Половин година е окован с 15-килограмова верига. Лишаван е от писма, колети, свиждане.

В резултат на физическия терор, на който е подложен, има счупени кости и избити зъби. Не му е разрешено да работи, за да му се намали присъдата.

Излиза от затвора на 4 октомври 1962 г. Работи за кратко като електроженист и миньор. Не му е позволено да следва в Духовната академия заради политическата му присъда и лишаването му от граждански и политически права. ДС го преследва

Образци на смелост: Политически затворници, устояли на комунистическия режим

Написано от Христо Христов
Неделя, 03 Ноември 2013 13:26

навсякъде. Решава да напусне нелегално България с двама свои бивши съкилийници. Опитът да преминат българо-югославската граница е неуспешен и Узунов е заловен. През май 1965 г. е осъден на 3 години затвор. Изпратен е в Старозагорския затвор, където са изолирани политическите затворници. Излежава и тази присъда.

През лятото на 1968 г. прави втори неуспешен опит да избяга от България през Югославия. Осъден е на 5 години затвор.

„Не може да отречете, че и след 25 години управление вие продължавате да воювате със собствения си народ... Аз отхвърлям пролетарската диктатура в системата на националното управление и дотогава, докато нашите сънародници не могат свободно да се информират, да се изказват, да се организират и да решават политически, аз считам за гражданско и национално задължение да говоря от името на онези, които са потиснати”, пише Узунов в изложение до началника на затвора в Стара Загора през 1968 г.

Отговорът е незабавен – за изложението си Узунов е осъден на още 5 години затвор по зловещия чл. 108 от Наказателния кодекс по време на управлението на БКП за проповядване на фашистка или антидемократична идеология и разпространение на клеветнически твърдения срещу комунистическата власт.

Узунов обявява гладна стачка и чак на 67 ден от нея, когато състоянието му се влошава, е преместен в затворническата болница. Излиза от затвора на 13 март 1978 г. Автор на затворническа поезия, той пише:

*„Освободен е”. Видяха го. Излезе.
Желязната врата след него изтрещя.
Така се сепна той когато влезе,
Но след двадесет и осем остаря.”*

Изолиран е в Чирпан, където е задължен от Държавна сигурност да се разписва сутрин и вечер. Започването на каквато и да е най-обикновена работа е съпътствана от пречки и ДС. Жени се през 1988 г., когато е 60-годишен. През ноември 1989 г. участва в създаването на Български демократичен форум. Умира през 1994 г., след боледуване,

Образци на смелост: Политически затворници, устояли на комунистическия режим

Написано от Христо Христов
Неделя, 03 Ноември 2013 13:26

при което не му е поставена вярна диагноза. На 28 септември 2013 г. се навършиха 85 години от рождението на този малко познат на широката общественост антикомунист. За него си спомнят само политическите затворници и репресираните при комунизма.

Хайг-Арам Пилигян – един арменец с чест

Хайг-Арам Пилигян е роден през 1922 г. в Текирдаг (град с преобладаващо арменско население) в Турция в семейство на занаятчии. Още в годината на раждането му неговото семейство търсят убежище и го намира в България, където се заселват в Пловдив. След Чирпанското земетресението през 1928 г. се мести в София. През 1950 г. Хайг-Арам Пилигян записва право в Софийския университет, откъдето е изключен две години след донос, че говори срещу комунистическата власт. Семейството му живее при мизерни условия в квартал „Овча Купел“.

Хайг-Арам е притежавал вокални способности и е пеел в църквата „Сурп (Свети) Аствадзадзин“. Постъпва с конкурс в професионалния хор на Музикалната академия, където е щатен хорист до 1961 г., но се разболява и губи слуха си.

След това с ходатайство на бившите му професори успява да се върне в Софийския университет, където завършва право задочно. Адвокат е в София до 1970 г., когато е арестуван от Държавна сигурност.

Обвинен е по цитирания по-горе чл. 108 от Наказателния кодекс, а също така и по чл. 113 от него за проповядване на фашистка или друга антидемократична идеология или разпространява клеветнически твърдения против СССР и други социалистически страни.

Прокурорското обвинение посочва, че произхожда от „реакционно семейство“ и го

Образци на смелост: Политически затворници, устояли на комунистическия режим

Написано от Христо Христов
Неделя, 03 Ноември 2013 13:26

обвинява в разпространение на клеветнически твърдения против НРБ и СССР. „Хулел е Ленинското учение по националния въпрос. Призовавал е своите сънародници в България на борба за създаване на самостоятелна арменска държава, като се отдели от СССР”, се казва още в обвинението срещу него.

С присъда от септември 1970 г. Хайг-Арам Пилигян е признат за виновен и осъден на 5 години затвор.

„Самият обвиняем, както на предварителното следствие, така и пред съда не се призна за виновен. Позициите, от които той изхожда, с цел да отхвърли и отслаби обвинението, са в основата си националистически, антипартийни и антидържавни. Той дори не може да проумее, че неговите разбирания, почиващи на някои исторически факти, черпените сведения от арсеналите на реакционните централи, са далеч от нашата Социалистическа правда”, се посочва в съдебните мотиви.

Вкаран е в Софийския затвор, а след това е преместен в Старозагорския затвор, където по това време са политическите затворници Васил Узунов, Стефан Вълков, Едуард Генов, Ганчо Савов, Петко Огойски, [Димитър Пенчев](#), Петър Бояджиев, Алфред Фосколо и др.

След излежаването на присъдата си е забранено да работи в София. Отнети са му и правата на адвокат. Спечелва място в оперен хор за изнасяне на концерти в ГДР, но както може да се предположи Държавна сигурност не му разрешава да пътува зад граница. През 80-те години освен слуха си, загубва и зрението си.

Въпреки това служи като мост между различни дисидентски групи. Става известен на Запад преди 1989 г., тъй като едни от първите посещения на чуждестранни журналисти по това време в България завършват в дома му. Дава интервюта за френски, германски, италиански и други западни вестници, списания и радиостанции. Установява връзка с ръководеното от Илия Минев „Независимо дружество за защита правата на човека” и с Васил Златаров от Демократическия форум.

Той е особено щастлив от разпадането на СССР през 1991 г., когато се създава свободна Армения. Почива в резултат на сърдечна недостатъчност, макар че и в

Написано от Христо Христов
Неделя, 03 Ноември 2013 13:26

неговия случай, както и при Васил Узунов, има съмнения за „лекарска грешка“.

„Значи е могло – с тези думи завършва книгата си Никола Алтънков. – Разбира се, че е могло. Животът и дейността на Васил Узунов и Хайг-Арам Пилигян доказват, за кой ли път, че злото не е непобедимо, че тези които се борят за победата на доброто може да бъдат пожертвани, но това, което вършат е било правилно и – също много важно – че крайната победа винаги ще бъде тяхна.“

Никола Алтънков, „Светците ги съдят“, изд. „Изток-Запад“, 2010 г., 212 страници.